

СЕКЦІЯ 9. ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Гученко К. В.

аспірант

Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

e-mail: aspirant.kuip2023@gmail.com

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЧИ В БОЙОВІЙ ОБСТАНОВЦІ В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕЗЕРТИРСТВО

Законом України № 2839-ІХ від 13.12.2022 року «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці» були внесені суттєві зміни в КК України, а саме в ст. 69 та ст. 75 КК України [1]. Перша стаття передбачає призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, друга – звільнення від відбування покарання з випробуванням. Річ у тім, що Законом України № 2839-ІХ були внесені зміни, які стосуються кримінальних правопорушень, передбачені статтями 403, 405, 407, 408, 429 цього Кодексу, вчинені в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці [2]. Саме на цьому законодавець наголошує, вводячи зміни в обидві статті Загальної частини КК України. Тобто, зважаючи на ці зміни, за вчинення військовослужбовцем кримінального правопорушення у формі злочину, передбаченого ст. 408 КК України після 13.12.2022 року (а станом на цей період в Україні вже як майже 10 місяців діяв воєнний стан), суд не матиме права застосовувати при призначенні покарання призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом та звільнення від відбування покарання з випробуванням. Автори вважають

це не дуже якісним та гуманним підходом до призначення покарання та нівелює принцип справедливості та рівності всіх перед законом.

Розглядаючи питання про заборону призначати особам, які вчинили дезертирство в умовах воєнного стану, більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, ми стикаємося, передусім, з глибоким перетином філософських та етичних дилем. З філософської точки зору, принцип справедливості постає як центральне питання. Справедливість вимагає, щоб люди несли відповідальність за свої дії, особливо в умовах, коли суспільні норми і правові рамки посилюються, наприклад, під час воєнного стану. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, може сприйматися як відхилення від цього принципу, що потенційно підриває цілісність правової системи та підриває довіру громадськості до верховенства права. З етичної точки зору питання стає більш нюансованим. Хоча дезертирство в умовах воєнного стану може розглядатися як серйозний злочин через його потенційні наслідки для національної безпеки та колективного добробуту, не можна ігнорувати міркування співчуття, милосердя та індивідуальні обставини. Кожен випадок дезертирства може бути пов'язаний зі складними факторами, такими як психологічний стрес, моральний конфлікт або пом'якшувальні обставини, які вимагають більш м'якого підходу при винесенні вироку.

Однак, заборона на призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, відображає ширші суспільні цінності та інтереси, включаючи стримування, підзвітність та підтримання військової дисципліни. Вона спрямована на підтримку узгодженості та послідовності правових норм, гарантуючи, що правосуддя здійснюється справедливо і однаково в усіх справах. Зрештою, пошук правильного балансу між дотриманням правових стандартів і визнанням складності індивідуальних обставин вимагає ретельного обговорення і, можливо, навіть переоцінки основоположних принципів, на яких ґрунтується правова система. Це

підкреслює постійну напругу між жорсткістю правових норм і співчутливим розумінням людської слабкості, закликаючи до тонкого підходу, який поважає як імперативи справедливості, так і нюанси людського досвіду.

Заборона звільняти особу від відбування покарання з випробуванням за дезертирство в умовах воєнного стану являє собою складну морально-етичну проблему, яка ґрунтується на фундаментальних принципах справедливості, співчуття та суспільного контексту, в якому відбуваються такі дії. По суті, поняття справедливості вимагає, щоб особи несли відповідальність за свої дії, особливо у випадках, коли ці дії становлять загрозу стабільності та безпеці суспільства, як це часто буває у випадку дезертирства під час воєнного стану. Дотримання принципу верховенства права має вирішальне значення для підтримання порядку та забезпечення захисту прав і безпеки громадян. Дозвіл на звільнення осіб, які вчинили дезертирство, може сприйматися як порушення цього фундаментального принципу, що підриває цілісність правової системи і потенційно створює небезпечний прецедент.

Однак, дійсно, етичні міркування ускладнюють таку позицію. Важливо визнати потенційні пом'якшувальні фактори, які могли вплинути на рішення особи дезертирувати, такі як надзвичайний примус, моральний конфлікт або особисті обставини. Крім того, не можна забувати про реабілітаційні цілі пробації, які полягають у реінтеграції особи в суспільство та усуненні причин, що лежать в основі її поведінки. Відмова у звільненні від пробації може перешкоджати можливостям реабілітації та реінтеграції, увічнюючи цикли покарання без усунення першопричин дезертирства. Крім того, контекст воєнного стану створює унікальні виклики та міркування. У часи підвищеної напруженості і невизначеності необхідність суворого дотримання правових норм і суспільного порядку може бути першочерговою. Однак це має бути збалансовано з визнанням

надзвичайних обставин, які можуть впливати на дії людей у такі періоди. Для подолання цих суперечностей необхідний комплексний підхід, який враховує як імперативи правосуддя, так і складність індивідуальних обставин. Це може передбачати ретельну оцінку кожної справи по суті, беручи до уваги такі фактори, як наміри особи, ширший суспільний контекст і потенціал для реабілітації. Зрештою, метою має бути дотримання принципів справедливості та підзвітності, а також прагнення сприяти зціленню, примиренню і створенню потенціалу для позитивних змін у суспільстві.

Таким чином, питання про те, чи забороняти виносити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, або звільняти осіб від відбування покарання з випробуванням за дезертирство в умовах воєнного стану, за своєю суттю є складним і вимагає ретельного розгляду як етичних принципів, так і практичних наслідків. З одного боку, існує вагомий аргумент на користь дотримання верховенства права та послідовності у винесенні вироків. Дезертирство під час воєнного стану може мати серйозні наслідки, потенційно загрожуючи життю інших людей і підриваючи стабільність суспільства. Призначення більш м'якого покарання або звільнення від випробувального терміну може бути сприйнято як поблажливість або навіть як потурання поведінці, що становить загрозу громадській безпеці. Такі зміни можуть послабити стримуючий ефект закону і підірвати довіру до здатності правової системи відстоювати справедливість. З іншого боку, важливо визнавати складність і нюанси індивідуальних обставин. Дезертирство в умовах воєнного стану може відбуватися в ситуаціях крайньої необхідності, морального конфлікту або особистих труднощів, коли люди відчують, що змушені робити складний вибір перед обличчям надзвичайних обставин. Покарання таких осіб без урахування пом'якшувальних факторів, які могли вплинути на їхні дії, може розглядатися як несправедливе і надмірно каральне. Зважуючи ці

міркування, може бути розумним прийняти нюансований підхід, який намагається збалансувати імперативи правосуддя з визнанням індивідуальної волі та пом'якшувальних обставин. Це може передбачати надання суддівського розсуду при винесенні вироку, коли судді можуть гнучко враховувати унікальні обставини кожної справи і відповідно до них призначати покарання. Крім того, можна було б розглянути альтернативні форми покарання або реабілітаційні програми, спрямовані на усунення основних причин дезертирства і сприяння підзвітності, а також полегшення реінтеграції в суспільство.

Зрештою, рішення про підтримку таких змін залежить від ретельного вивчення потенційних переваг і недоліків, а також від готовності дотримуватися принципів справедливості, підзвітності та верховенства права в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці : Закон України від 13.12.2022 № 2839-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2839-20> (дата звернення: 07.02.2024)
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 07.02.2024)